

Orijinal Makale / Original Article

Tekstil yüzeylerinde manipülasyon ve örnek uygulamalar

Manipulation on textile surfaces and sample practices

Ayça ÇAĞLAR ÖZTÜRK*^{ORCID}, Selda KOZBEKÇİ AYRANPINAR^{ORCID}

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İzmir, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale hakkında

Geliş tarihi: 20 Eylül 2023

Kabul tarihi: 26 Aralık 2023

Anahtar kelimeler:

Manipülasyon, tekstil teknikleri, karışık teknik, giyilebilir sanat, giysi formları.

ARTICLE INFO

Article history

Received: 20 September 2023

Accepted: 26 December 2023

Keywords:

Manipulation, textile techniques, mixed technique, wearable art, clothing forms.

ÖZ

Tekstil sanatının plastik sanatlar içerisinde yer edinmesi, giyilebilir sanatın ortaya çıkışına zemin hazırlayan Arts&Crafts, Art Nouveau ve Bauhaus ekolü gibi sanat hareketlerinin öğretisiyle yüksek sanat statüsüne erişebilmenin gücünün el emeğine verilen değerlerin yeniden yaşatılmaya başlanması ile olmuştur. Tekstil yüzeylerinde manipülasyon uygulamaları zanaat süreçlerinin yoğun olduğu, birçok tekstil tekniğinin uygulama bilgi ve becerisini gerektiren çalışmalardır. Yüzey manipülasyonlarının bu yönü zanaatın sanattan ayrı tutulamayacağını savunan giyilebilir sanat felsefesi ile yakın ilişki içerisinde. Manipülasyonda kullanılan geleneksel tekstil teknikleri ve deneysel yöntemler, giyilebilir sanatın el emeğini yücelten görüşüne de hizmet etmektedir. Giyilebilir sanatın geçmiş ve güncel yaklaşımları dikkate alındığında sanatsal giyim en önemli noktalarından birinin de ortaya konan eserde kurgulanan hikayesel anlatı ve kavramsallık yönü olduğu ortaya çıkmaktadır. Tekstil sanatçılarının yüksek sanat statüsündeki giyim eserleri bakıldığında, bir sanatçı ve tuvali gibi izleyiciye verilmek istenen mesaj kaygısıyla oluşturdukları kavramsallık ile yüzey tasarımlarını kurgulamaktadırlar. Yüzey üzerinde el işi ve karışık teknik çalışmalarına ağırlık verdikleri ve giysi formlarında ise yüzeyi tuval gibi en iyi yansıtan “T” biçimli kimono formunu tercih ettikleri görülmektedir. Bu doğrultuda yürütülen çalışmada, kullanılan teknikler sanatçı ve tasarımcıların manipülasyon yüzeyleri üzerinden incelenmiş, yüzey üzerinde kurguladıkları hikayeler irdelenmiş ve sergilemede tercih edilen giysi formları üzerinde durulmuştur. Sanatsal giyim uygulamalarında serbest teknik ile başlanılan manipülasyon çalışmaları ilerleyen süreçte belirlenen tema özelinde yürütülmüş, deneysel tekniklere ağırlıklı olarak yer verilmiş ve kumaş tercihleri de tamamen hikaye özelliklerine uygun olacak şekilde planlanmıştır. Bu bağlamda çalışmada ortaya konan uygulamalarda amaç, manipülasyonda kullanılan tekstil tekniklerini yüzey üzerinde karışık teknik yöntemiyle hikayesel bir tasarım haline dönüştürmek ve giyilebilir sanat formlarına uygun, deneysel kalıp süreçleriyle, mümkün olan en az kesik ve dikiş kullanımıyla yüzey tasarımına müdahale etmeden sunmak olmuştur.

ABSTRACT

Textile art has taken its place in plastic arts, with the beginning of the revival of the value given to handcraft of the power of achieving high art status through the teaching of art movements

* Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail address: ayca.caglar@gmail.com

Bu makale, birinci yazarın 2022 yılında Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı'nda tamamladığı Tekstil Yüzeylerinde Manipülasyon ve Giyilebilir Sanat Bağlamında Form Arayışları başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

such as Arts&Crafts, Art Nouveau and Bauhaus school, which laid the foundation for the emergence of wearable art. Manipulation practices on textile surfaces are works where craft processes are intense and require practice knowledge and skill of many textile techniques. This aspect of surface manipulations is closely related to philosophy of wearable art, which argues that craft cannot be separated from art. The traditional textile techniques and empirical methods used in manipulation also serve the view of wearable art that glorifies craft. Considering the past and current approaches of wearable art, it becomes clear that one of the most important points of art clothing is the narrative and conceptual aspect of the work created. When we look at the clothing works of textile artists, which have high art status, they construct their surface designs with the conceptuality they create with the concern for the message to be given to the viewer, like an artist and her canvas. It is seen that they focus on handcrafted and mixed media works on the surface, and in clothing forms, they prefer the “T” shaped kimono form, which best reflects the surface like a canvas. In the study carried out in this direction, the techniques used were examined through the manipulation surfaces of artists and designers, the stories they constructed on the surface were examined, and the clothing forms preferred for exhibition were emphasized. Manipulation stories, which started with free technique in art clothing practices, were carried out in accordance with the determined theme in the following process, empirical techniques were mainly included, and fabric preferences were planned to be completely in line with the characteristics of the story. In this context, the aim of the practices revealed in the study was to transform the textile techniques used in manipulation into a narrative design with the mixed technique method on the surface and to present them with empirical pattern processes, suitable for wearable art forms, without interfering the surface design with the least possible use of cuts and stitches.

Cite this article as: Çağlar Öztürk, A., & Kozbekci Ayrancınar, S. (2023). Manipulation on textile surfaces and sample practices. *Yıldız J Art Desg*, 10(2), 71–86.

GİRİŞ

Yüzey, herhangi bir ürünün en dış katmanını oluşturan kısım olmakla beraber, üzerinde iki ya da üç boyutlu uygulamalara olanak sağlayan bir yapıdır (Akt. Öpöz, 2018: 2-3). Tekstil yüzeyleri temel olarak dokuma, örme ve dokusuz (non-woven) yüzeyler olarak üç ana grupta inceleniyor olsa da, insanoğlunun sanat ve tasarıma yönelik ufkunun gelişmesiyle tekstil alanında var olan yüzeyi değiştirme, geliştirme ve süsleme arzusu doğmuştur. Nitekim süsleme alanındaki ilk örnekler düşünüldüğünde el işine dayanan nakış, tığ işi oylar, hazır dantellerle yapılan aplikelerle insanların kumaşlarını ya da giysilerini süsledikleri görülmektedir (Akt. Akpınarlı, Bulat, 2016: 170). Manipülasyonun en genel tanımının ise süsleme olması hem geleneksel tekstil teknikleri, hem de güncel tekniklerle yakın bir ilişkisi olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda manipülasyonun var olanı hedeflenen niyet doğrultusunda yeniden tasarlama eylemi olarak da tanımlanması, bu uygulamayı geçmişten günümüze sanatçı ve tasarımcıların özgün ve yaratıcı olma kaygısında önemli bir noktaya getirmiştir. Tekstil yüzeylerindeki manipülasyonu günümüzde sıklıkla kullanılan kumaş manipülasyonu kavramından ziyade lif manipülasyonu, renk manipülasyonu ve kumaş (doku) manipülasyonu olarak üç başlık altında incelenmektedir. Bu anlamda yalnızca kumaş manipülasyonu kavramı içerisinde yer alan yüzeye doku ve hacim kazandırmaya yönelik yaklaşımların dışında yüzeyi oluşturan liflerin bütünlüğünü bozmaya yönelik bir eylem veya renk, baskı gibi unsurlar da yüzeyin

var olan ilk görüntüsünü değiştirdiğinden manipülasyon uygulamaları içerisinde değerlendirilmektedir.

Tekstil yüzey manipülasyonunda kullanılan teknik ve yöntemler, geleneksel tekstil sanatlarını yaşatmaya devam etmesi açısından da önemlidir. Özellikle el sanatlarına (zanaat) bağlı teknikler zaman, el becerisi ve emek yoğun bir süreç gerektirdiğinden ortaya konan ürüne de o denli özgünlük ve kimlik kazandırmaktadır. Bu bağlamda el sanatlarını (zanaat) savunan giyilebilir sanat hareketinin temelde manipülasyonda kullanılan geleneksel tekstil tekniklerini yücelten ve yüksek sanat statüsünde değerlendirilen eserlere ulaşmanın bu teknikleri sürdürmekle mümkün olacağını savunan bir yönü bulunmaktadır. Giyilebilir sanatın ortaya çıkışını hazırlayan Art&Crafts, Art Nouveau ve Bauhaus ekolü gibi hareketlerin ortak görüşü, endüstri çağının getirdiği makineleşmeyle kaybolan geleneksel değerlerin yeniden canlandırılması olmuştur. Dönem hareketleri içerisinde kurulan atölyelerde yer alan sanatçı ve tasarımcılar tarafından yoğun el işçiliklerine dayanan yüzeylerle sanat eserleri oluşturulmuştur.

Giyilebilir sanatın geleneksel tekstil teknik ve el sanatlarını yeniden canlandırmaya yönelik görüşünden hareketle çalışmanın amacı olan manipülasyonda kullanılan tekniklerin giyilebilir sanata hizmet ediyor oluşu irdelenerek, sanatsal yüzeylerle giyilebilir sanat formlarına uygun eserler ortaya koymak amaçları hedeflerden biri olmuştur. Düşünce ve sanat hareketlerinin yaşandığı dönemde giyilebilir sanat alanında tekstil dışındaki disiplinlerden de sanatçı ve tasarımcılar eserler ortaya koydukları için ortak form uygulama kolaylığı ve

görece basit kesimli olması sebebiyle kimono formu olmuştur. Günümüze yaklaşıldığında ise sanat formlarını etkileyen A-poc, Zero-waste, heykelsi formlar ve dikişsiz giysilerinde birer unsur olduğu görülmüştür. Bu bilgilerden hareketle “Döngü” teması altında “Gün döngüsü-Mevsim döngüsü-Yaşam döngüsü” olarak üç alt başlık belirlenerek, geleneksel tekstil teknikleri ve deneysel tekniklerin harmanlanmasıyla hikayesel anlatıyı destekleyecek manipülasyon tasarımları yapılmıştır. Tekniklerin uygulama yöntemleri aşama aşama anlatılmış, dikdörtgen biçiminde çalışılan yüzeyler uygulanacak kesik ve dikişler minimum düzeyde tutularak giyilebilir sanat formlarına dönüştürülmüştür.

TEKSTİL YÜZEYLERİNİN MANİPÜLASYONU

Tekstil yüzeylerinde manipülasyon, insanoğlunun tasarım ufkunun genişlemesiyle özgünlük arayışının ve estetik değerlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüzey üzerine uygulanan her türlü işlem, teknik ve süslemeler yüzeyi çoğu zaman ifade ettiği iki boyutlu alanından kurtarıp, bir üçüncü boyuta da ulaştırmaktadır. Manipülasyonlar yöntem olarak planlı bir tasarım oluşumundan, tamamen deneysel çalışılan yüzeylere de açık olan bir süreçtir.

Tasarım, zihinde oluşturulan bir ürünün çeşitli yöntem, teknik ve araçlarla nihai hale ulaşmaya kadar olan bir süreci kapsamaktadır. Ortaya çıkan üründe ise, üzerine veya direkt liflere uygulanacak herhangi bir yeniden tasarlama, değişiklik yapma yöntemleri ile sanatsal bir tekstil ürünü ortaya çıkarmaya yönelik girişilen her türlü çaba tekstilde manipülatif bir yaklaşımdır. Sanatsal tekstil yaratımında önemli olan üretim tekniğine yönelik manipülasyon uygulamaları hem giyilebilir sanata, hem de sanat objesi olarak üretilen tekstillerin yaratım sürecine hizmet etmektedir. Sanat ve tekstilin birbirinden ayrılamaz hale gelen etkileşimi ile tekstil sanatçı ve tasarımcıları yüzeylerini ve üretim biçimlerini manipüle ederek ileriye dönük, zamansız tasarımlar ortaya koyma arayışına girmişlerdir. Üretim yöntemlerine yönelik olarak yapılan manipülasyon en basit tanımıyla, bir dokuma yüzeyin bilinçli olarak bozuk ya da sıra atlayarak dokunması, örme yüzeyin oluşturulurken ilmek atlayarak ya da boşluklu örülmesi, dokusuz yüzeylerin ise, direkt liflerinin tahrip edilmesi olarak açıklanabilir.

Tekstil yüzeylerinin manipülasyonu; çeşitli yöntemlerle üretilmiş olan kumaşların dikiş teknikleri, katlama, büzme, boyama-baskı, aşındırma ya da hazır gereçlerin kullanımıyla üç boyutlu bir etki yaratmak için de uygulanabilen, geleneksel tekniklerle ve deneysel çalışmaya uygun, birçok farklı tekniğin tek başına ya da bir arada kullanılabilirdiği bir eylemdir. “Tekstil yüzeylerinde manipülasyon; dokuma ya da dokusuz kumaşların, görüntüsünün, dokusunun değişikliğe uğratılması, şeklinin, renginin değiştirilmesi ve olduğundan daha farklı bir hale getirilme sanatı olarak tanımlanmıştır” (Akpınarlı, Bulat, 2016: 170). Manipülasyon tasarımında en geleneksel el sanatlarından dikiş tekniklerine ve son teknoloji araçlara kadar kullanılabilir yöntem ve malzemeler sınırsızdır. Bu bağlamda

tekstil teknikleri, malzeme kullanımı, deneysel arayışlar gibi etkenleri tasarımcının oluşturmayı hedeflediği yüzey tasarımı doğrultusunda bilgi, beceri, deneyim ve hayal gücüyle yoğunlaştığı noktada özgürleşir ve özgünleşir (Çev. Güngör; 2014: 36).

Tekstil Yüzey Manipülasyonunda Kullanılan Yöntem ve Araçlar

Tekstil yüzey manipülasyonunda kullanılan teknik ve yöntemler, geleneksel tekstil sanatlarının yaşatılmaya devam etmesi nedeniyle önemli bir konumda bulunmaktadır. Özellikle el becerisine (zanaat) dayalı bir işin tüp tüp aynısının bir daha üretilmesi mümkün olmayacağı için ve piyasada kopyalanması da zor olduğundan eşsiz ve değerlidir. Tekstil yüzeyleri üzerinde uygulanan her türlü işlem ve süsleme ile yüzeylerin tasarım ve estetik değerlerinin artırılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda zaman içerisinde insanlar temel dikiş tekniklerinden sıyrılıp, dekoratif dikiş yöntemlerini ve farklı süslemeye yöntemlerini geliştirmeye başlamışlardır.

Manipülasyon, birçok farklı yöntem, teknik, araç ve materyalin bir arada kullanıldığı yaratıcı bir süreci ifade etmektedir. Boyama tekniklerinde çok farklı boya türleri, tercih edilen yönteme göre küvet, lastik bant, şırınga, ipler, sünger gibi çeşitli rezerve malzemelerinin yanı sıra, eko boyamalarda organik maddelere kadar geniş bir materyal aralığı bulunmaktadır. Keçeleştirmede, sıcak su, sabun ya da iğne kullanılabilirken, hazır gereçlerle uygulanan manipülasyonlarda dantel, fisto, sutaşı, kordon veya kurdele gibi malzemelerden yararlanılabilmektedir. Kumaş yüzeyi lazer kesim görüntüsü ile manipüle edilmek istendiğinde endüstriyel yöntemlerde lazer kesim makinelerinden faydalanılabileceği gibi, el ile kimyasal lif çözücü solüsyonlar kullanılarak devore tekniği ile de aynı görüntü yakalanabilmektedir. Burada hedeflenen yüzey görüntüsü doğrultusunda yöntem ve malzeme seçiminin sınırsız olduğu görülebilmektedir. Deneysel tekniklerde tekstil dışı birçok malzeme tasarım sürecine dahil edilebilmektedir. Kimi zaman toprak, meyve, sebze, yapraklar gibi organik maddelerden yararlanırken, kimi zamanda çiviler, paslı demirler, ısıtma (sıcak hava tabancası, çakmak, havya), aşındırma (makas, maket bıçağı, neşter) ya da sertleştirme araçları (plastik ahşap tutkalı, sprey veya toz kola) (Ay, 2018: 169) gibi malzemeler süreç içerisinde yer alabilmektedir.

Manipülasyonda Kullanılan Tekstil Teknikleri

Tekstil sanatının var olduğu dönemden günümüze değin sanatçı ve tasarımcıların estetik kaygılarının artmasıyla tekstil teknikleri de gelişerek çeşitliliği artmıştır. Öyle ki günümüzde geleneksel olanla modern ve teknolojik olanın harmanlanması daha değerli hale gelmiştir. “Çağdaş sanat ve geleneksel el sanatları arasındaki tezatlık bugün kaybolmuş, hatta bu bulanıklığın keşfi değerli hâle gelmiştir. Sanatçı ve tasarımcılar geleneksel el sanatlarına yer verdikleri modern dönem eserleriyle çağdaş ve zamansız olmayı hedeflemektedirler” (Museum of Arts & Design, 2008: 11).

Tekstil yüzeylerinin manipülasyonunda kullanılan teknikler geleneksel tekstil teknikleri ve deneysel teknikler olarak iki ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Geleneksel tekstil teknikleri, tekstil tarihi düşünüldüğünde makineleşmenin henüz başlamamış olmasından ötürü bir çoğu tamamen emeğe ve el becerisine dayanan tekniklerdir. Günümüzdeki sınıflandırmasında ise geleneksel tekstil tekniklerinin bir bölümü makine ile de uygulanabilir olması sebebiyle dikiş teknikleri ile uygulanan manipülasyonların içerisine dahil edilmiştir. Endüstri devriminin getirdiği hızlı makineleşme ile el sanatlarına verilen değerin azalmasıyla ortaya çıkan sanat hareketleri tekstil el sanatları ve zanaatçılık kavramını yeniden yüceltmiş ve günümüze değin ulaşmıştır. Öyle ki bu gün yüksek sanat statüsünde eserler ortaya koymak isteyen sanatçı ve tasarımcılar geleneksel tekstil tekniklerinden yararlanmakta, el becerisi ile farklılaştırdıkları kumaşlarını koleksiyonlarına dahil etmektedirler.

Manipülasyonda kullanılan tekstil teknikleri içerisine Keçeleştirme (Dokusuz yüzey), Boyama (Rezerve boyama teknikleri), Batik, Paslandırma (Rusting), Baskı (Eko baskı, Devore baskı), Endüstriyel baskı (Dijital baskı, Lazer kesim) teknikleri dahil edilirken, Dikiş teknikleri içerisine (Nakış, İşleme, Aplike, Patchwork, Fırfır-Farbala-Volan, Pile, Nervür, Katlama-Origami, Büzgü, Kapitone ve Hazır gereçler) ile yapılan uygulamalar dahil edilmektedir. Teknik ve yöntemleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte özellikle örnek uygulamalara dahil olan teknikler üzerinde araştırma şekillendirilmiştir.

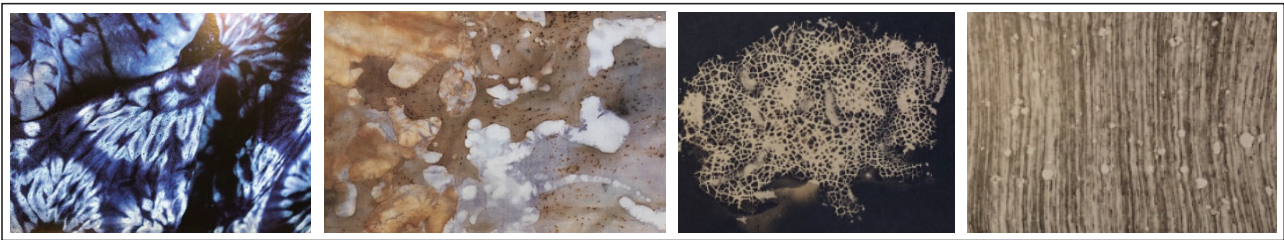
Manipülasyon teknikleri içerisinde zihinde tasarlanan temayı yansıtmaya amacıyla en çok başvurulan teknikler arasında boyama ve baskı teknikleri yer almaktadır. Şekil

1'de soldan başlayarak sırasıyla örneklendirilen görsellerde rezerve boyama tekniklerinden biri olan bağlama boyama (tie-dye), batik yönteminde balmumu ve parafin karışımının kullanılarak boya ile paslandırmanın bir arada kullanıldığı çalışma, nişasta ile rezerve uygulanan doğal maddelerle kapatma uygulanarak çatlayan alanlardan boyanın verildiği batik ve lif çözücü solüsyonla yüzeyde uygulanan devore baskı görülmektedir. El ile zanaata dayalı baskı türlerinin yanı sıra endüstriyel baskı teknikleri de farklı manipülasyon yöntemleri ile bir arada kullanılarak yüzey manipülasyon tekniklerine dahil edilebilmektedir.

Dijital baskı tekniği manipülasyon uygulamalarında özellikle farklı manipülasyon teknikleri ile bir arada karışık teknik yöntemiyle kullanılmaktadır. Solda yer alan görselde farklı büzgü tekniklerinin uygulanarak manipüle edildiği iki yüzey üzerine dijital transfer baskı tekniği uygulanmıştır (Şekil 2). Sağda yer alan görselde ise denim yüzeyler üzerine lazer baskı ile uygulanan manipülasyon örneği görülmektedir (URL1). Aynı zamanda lazer kesim ile yüzey manipülasyonunda açılan boşluklu alanlar devore tekniğinin endüstriyel bir yöntemidir (URL2).

Manipülasyonda kullanılan tekstil teknikleri içerisinde yer alan dikiş teknikleri hem el ile, hem de makine ile uygulanabilen yöntemlere dayanmaktadır. Dikiş teknikleri içerisinde yer alan nakış, applike, büzgü, işleme, patchwork gibi birçok teknik günümüzde tasarıma bağlı olarak el ya da makine ile yapılabilmektedir. Sarma işi, İngiliz ve Pekin düğümü, zincir dikişi, kanaviçe gibi nakış ve işleme teknikleri yüzey manipülasyonunun süsleme kavramına iyi birer örnektir.

Nakış tekniği yüzey manipülasyonunda süsleme özelliğini öne taşıyan yöntemlerden biridir. Solda yer alan iki

Şekil 1. Tekstil Teknikleri İle Manipülasyon (Rezerve boyama, Batik, Devore). (Gunner, 2007: 42) (Fish, 2005: 110) (Irwin, 2015: 60) (Irwin, 2015: 99).

Şekil 2. Endüstriyel Baskı İle Manipülasyon (Dijital baskı, Lazer kesim-baskı). (Akpınarlı, Bulat, 2016: 177-180) (URL -URL2).

Şekil 3. Dikiş Teknikleri İle Manipülasyon (Nakış, Fırfır, Pili ve Nervür) (Çev. Gözgülü, 2014: 101) (Çev. Paine, tarihsiz: 44) (Wolff, 1996: 58-59) (Wolff, 1996: 157-172).

Şekil 4. Dikiş Teknikleri (Büzgü, Kapitone) ve Hazır Gereçlerle Manipülasyon (Singer, 2013: 112-119) (Shafei, Maghrabi, 2019: 51) (Kaynak: Ayça Çağlar).

görsel el ve makine nakışı ile yapılan farklı yüzeyleri göstermektedir. İlk görselde el nakışı ile çeşitli dikiş teknikleri ile yüzey üzerine süsleme yapılırken, ikinci görselde karışık şekilde büzülerek önce manipüle edilen yüzey üzerine makine nakışı uygulanarak yüzeydeki manipülasyon etkisi artırılmıştır (Şekil 3). Sağda yer alan iki görsel ise yine dikiş tekniklerinden makine ile uygulanan fırfır ve pili-nervürü örneklendirmektedir. Sağdaki görselde farklı yönlere katlanarak dikiş ile sabitlenmiş nervür örneği görülmektedir.

İngilizce'de "smocking" olarak geçen tekstil sanatı ve yüzey manipülasyonunda kullanılan en eski geleneksel tekstil tekniklerinden biri olan büzgünün yüzeylerde süsleme özelliğinin yanında giysilerdeki bolluğu toparlama özelliği ile işlevsel bir yönü de bulunmaktadır. Büzgü hem bir tasarım ögesi olarak, hem de uygulandığı yüzeye üç boyutluluk kazandırması sebebiyle manipülasyon teknikleri oldukça tercih edilmektedir. Benzer biçimde ikinci görselde yer alan kapitone tekniği de uygulandığı yüzeye üç boyut etkisi katmaktadır. Tasarım değerini yükseltmesi ve süsleme olarak daha fazla kullanılması sebebiyle manipülasyon uygulamaları içerisinde kapitonenin trapunto (İtalyan) ve kordon kapitone türleri uygulanmaktadır (Şekil 4). Hazır gereçlerle yapılan yüzey manipülasyonları, yüzey üzerine dikiş yardımıyla uygulandığı için işleme ve nakış tekniklerinin bir alt başlığı olarak kabul edilmektedir. Kumaş yüzeyine pul, payet, sutaşı vb. tekstil malzemelerinin yanı sıra tekstil dışı malzemelerin dikiş ile sabitlenmesi prensibine dayanmaktadır. Günümüzde ileri segment ev tipi dikiş makineleri ile hazır gereçler yüzey üzerine çok

farklı dikiş türleri ile ve hatta 2'li, 3'lü, 7'li biçimde applike edilebilmektedir. Sağda yer alan görselde bu makinelerden hazır kordonların farklı süs dikişleri ile yüzeye uygulandığı manipülasyonlar örneklendirilmektedir. Bu segmentte yer alan makinelerin sağladığı teknolojik imkanlar, 200'ü aşkın dikiş seçeneği sunması, makine ayaklarının direkt hazır gereçleri yüzey üzerine doku yaratarak işlemeye imkan sağlaması gibi özellikleri tasarımcının hayal gücü ile birleştiği noktada manipülasyon tasarımına sınırsız ve yenilikçi dokunuşlar yapabilmeye olanak tanımaktadır.

Manipülasyonda Kullanılan Deneysel Teknikler

Tekstil yüzeylerinde manipülasyonda tekstil teknikleri dışında süreç ve tasarım kurgusundaki çeşitliliği arttırması sebebiyle deneysel çalışılan yöntemlerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Deneysel yöntemler üzerine çalışılırken elde edilen bulgular daha sonraki çalışmalar için veri olma niteliği taşıyabilmektedir. Aynı zamanda "karışık teknik" denilen birkaç farklı tekniğin bir arada kullanıldığı yöntemlerde de daha dramatik sonuçlar elde edilmesine imkan sağlamaktadır. Tasarımcı deneysel yöntemlerde daha serbest çalıştığından iletmek istediği mesajı-hikayeyi yansıtmada daha güçlü sonuçlara ulaşabilmektedir.

Deneysel teknikler tamamen rastlantısal olarak ilerlemekte ve sonuçların tahmin edilebilirliği az olduğundan süreç içerisinde şekillenmektedir. Yapım aşamaları reçete olarak verilse dahi aynı sonucun bir sonraki çalışmada birebir aynısının tasarımcısı tarafından bile kopyalanması mümkün olmadığından özgünlük anlamında önemli bir konumda bulunmaktadır.

Şekil 5. Deneysel Tekniklerle Doku Manipülasyonu (Textile Art, 2002: 79-83).

Deneysel yöntemlerle tekstil yüzeyinin dokusunu değişikliğe uğratmak ve yüzeye üç boyutluluk kazandırmak amacıyla birçok farklı yaklaşım bulunmakta ve çeşitlendirilebilmektedir (Şekil 5). Yukarıda yer alan görsellerde tamamen evde bulunan gereçlerle hafif nemli hale getirilen yüzeyler tel ızgara içerisinde bekletilerek, bükülerek rulo şeklinde sıkıca bağlanıp kurutma makinesinde kurutulularak ya da yün karışımı iki kumaş üst üste boşluklu şekilde dikilip yüksek sıcaklıkta çamaşır makinesinde yıkanarak doku etkisi kazandırılmıştır (Textile Art, 2002: 79-80). Bu tür yüzeyler daha sonra diğer manipülasyon teknikleri ile işlenerek daha etkili sonuçlar elde edilebilmektedir.

Lekeleme tekniği organik maddeler (toprak, meyve, sebze, çay, kahve vb.) ile yapılabilen renklendirme yöntemlerinden biridir. Solda görülen örnekte ipek kumaş sebze ve meyve kabukları ile toprağa gömülerek 1 ay bekletilmiştir. Belirli alanlarda yıpranmalar oluşmuş olsa da tasarımcı Melinda Tai tarafından doğal süreçte elde edilmek istenilen sonuçlardan birisi olmuştur (Şekil 6.) Isı ile deneysel

sonuçlar yüzeyin hammadmesine göre farklı etkiler vermektedir (Irwin, 2015: 21). Doğal içerikli yüzeyler yanarak renk değiştirirken, sentetik içerikli yüzeyler büzülerek ya da delinerek dokuda manipülatif sonuçlar elde edilmektedir (URL3).

Tekstil Sanatçılarının Manipülasyon Yaklaşımları

Tekstil alanında yalnızca kumaş yüzey manipülasyonu üzerine çalışan tekstil sanatçıları olduğu gibi, manipülasyon uygulamalarıyla giysilerinin yüzeyini yeniden biçimlendiren moda tasarımcıları da bulunmaktadır. Sanatçı ve tasarımcılara ait eserler incelendiğinde tek bir tekniğe bağlı kalmadan yüzeylerini çoğunlukla tekniklerin bir araya getirildiği “karışık teknik” yöntemiyle manipüle ettikleri görülmektedir. Karışık teknik ile deneysel yöntemler bir araya geldiğinde deney süreci sonsuza dek devam ettirilebilir. Ancak sanatçıların eserlerinde görülen ortak dil, karışık teknik ile doku ve boyut etkisini artırmayı amaçladıkları yönündedir.

Şekil 6. Lekeleme ve Isı (Yakma) Yöntemleriyle Renk ve Doku Manipülasyonu (Irwin, 2015: 21-109) (URL3).

Şekil 7. Julie Shackson, Karen Casper, Diane Savona, Alys Marsden Manipülasyon Yüzeyleri (URL4-URL5-URL6-URL7).

Şekil 7’de farklı sanatçılara ait hikayelerine uygun biçimde karışık tekniklerle oluşturdukları yüzey manipülasyonları görülmektedir. Julia Shackson, sahil şeridindeki manzara ve renklerden ilham alarak ortaya koyduğu eserinde yüzey üzerine akrilik boyalarla serbest el resim yaparak başlamış, yaprak baskıları ve boyalı liflerle çalışmasını devam ettirmiştir (URL4). Boncuklar, doğal ipek kozaları ve incileri de çalışması üzerine ekleyerek yüzeydeki manipülasyon etkisini artırmıştır (Irwin, 2015: 246). Karen Casper tekstil teknikleri ile teknolojik gelişmeleri yüzeyleri üzerinde harmanlayan bir sanatçıdır. Devoré, kapitone, baskı ve süsleme gibi birçok tekstil tekniğini fütüristik parçalar ortaya çıkarmak için çağdaş teknolojiyle birleştirmektedir (URL5). Denizlerdeki kirlilik, balıkçılıktaki sezon dışı avlanma ile doğal habitatın bozulmasını konu edinen bu koleksiyonunda sanatçının yüzeyleri bazı mercan türlerinin deniz içerisindeki gündüz aldıkları rengi gösterirken, teknoloji ile birleştirdiği kumaşları gece parlayarak mercanların sualtında gece aldıkları rengi temsil etmektedir (Irwin, 2015: 247). Diane Savona ise savaş döneminde çocukluğunu büyükleri ile geçirdiği kulübeye ait kalıntı parçaları onları yaşatmaya devam etmek adına yüzeylerinde farklı tekniklerle bir araya getirmektedir. Sanatçı, o kulübede bir zamanlar kullanılan eşyaları, kumaşları, çengelli iğneleri sanatıyla birleştirmeye, o dönemlerde kullanılan kırkyama, applike, kapitone gibi teknikleri yarattığı yüzeylerde uygulamaya başlamıştır. Yukarıda görülen eserinde o yıllara ait düğme, toka, agraf, çengelli iğne ve hatta serinin bazı çalışmalarında makasa kadar birçok farklı malzemeyi kordon kapitone tekniğinde olduğu gibi iki yüzey arasına dikişle sabitleyerek yüzeyi manipüle etmiştir (URL6). Alys Midgelow Marsden eserlerinde bilinçaltı, içgüdüsel ve duygusal etkileşimlerin kişisel deneyimlere yansımaları konu edinmektedir. Tekstil yüzeyleri kırılabilirlik ile birlikte tepkiselliği ve gücü temsil etmektedir. Eserlerinde görünmeyen güçlerin gelgitlerinde yalpalayan bilinçdışı insan hafızasının konu edinildiği tefekkür edici bir anlatım tarzı vardır. Kullandığı teknikler geleneksel olmamakla beraber tekstil lifleri, yüzeyleri, teller ve dikişlerden oluşmaktadır. Sağda yer alan, dikiş tekniklerine bağlı kaldığı eserinde aynı oranda deneysel tekniklere de başvuran sanatçı, kestiği denim pantolon yüzeyleri üzerine farklı denim parçalarını alçı, tutkal ve plaster gibi çeşitli sertleştirme çözümleri ile manipüle ettikten sonra birbirine applike etmiş ve el dikişi ile süsleme dikişleri yapmıştır (URL7). Görüldüğü gibi her sanatçının oluşturduğu yüzey manipülasyonlarıyla vermek istediği bir mesajı ya da anlatmak, yaşatmak istediği bir hikayesi bulunmaktadır. Bu nedenle yüzey manipülasyon uygulamaları tekstil sanatları içerisinde önemli bir konumda yer almaktadır.

MANİPÜLASYON YÜZEYLERLE GİYİLEBİLİR SANAT UYGULAMALARI

Tekstil yüzeylerinde manipülasyon ve giyilebilir sanat formlarında yapılmış olan örnek uygulamalarda en sık kullanılan teknikler boyama ve baskı olmakla birlikte, deneysel

teknikler üzerinde de yoğun olarak durulmuştur. Özgün tasarımlara ulaşmaya çalışırken yüzeydeki manipülasyon yoğunluğu da ‘karışık teknik’ yaklaşımıyla arttırılmaya çalışılmıştır. Manipülasyon uygulamalarına başlandığında herhangi bir tekniğe bağlı kalmadan serbest manipülasyon çalışmalarıyla denemeler yapılmış, araştırmanın ilerlemesiyle belirlenen tema üzerine yoğunlaşarak, uygulanan manipülasyonlar temanın vermek istediği hikaye kaygısıyla uygulanmaya başlanmıştır. Giyilebilir sanat felsefesinin en temel özelliği olan kavramsallık ve zanaat dikkate alındığında yapılan manipülasyonlarda zanaat (el sanatı) yönü güçlendirilmiş, kavramsallık boyutu için ise tema çerçevesinde hikaye kurgusu oluşturulmuştur. Yüzeyde uygulanan manipülasyonlarla ana tema ve alt temaların kendi özelindeki hikayenin izleyiciye aktarılabilme çabası içerisinde olunmuştur.

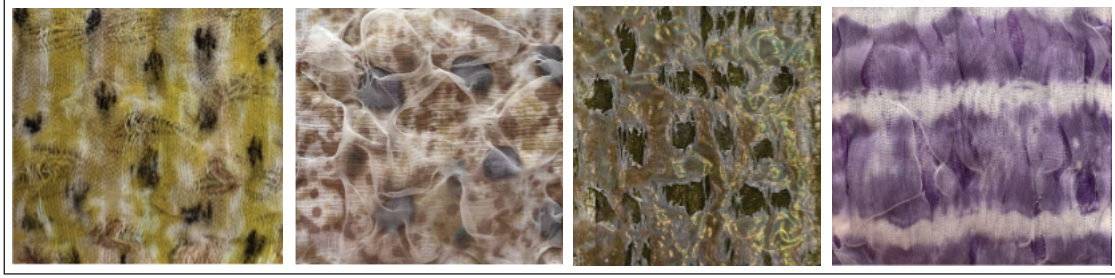
Giyilebilir sanat eserlerine zanaat ile ulaşmaya çalışılırken yapılan manipülasyon tasarımları ile beraber bir diğer önemli konu giyilebilir sanat eserlerinin formları (biçim) olmuştur. Yapılan araştırmalar ve çalışma çerçevesinde incelenen kaynaklarla beraber giyilebilir sanattaki giysi unsurlarında fonksiyonellik ve işlevsellik kavramlarının bir moda ürününden farklı olarak öncelikler arasında bulunmaması, öncelikli unsurun kavramsallık, yüzey tasarımı ve iletilmek istenen mesaj-hikaye olması sebebiyle bu unsurlarla yarışmayacak tasarımlara gidilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda giyilebilir sanat eserlerinde görülen ortak formun kimono olması ve esere tuval görselliği katması sebebiyle form arayışlarında kimonoya yakın formlar tercih edilmiştir. Form arayışlarını yönlendiren başlıca sebeplerden biri de yaratılan manipülasyon yüzeyi mümkün olduğunca kesip parçalamadan, yüzeydeki emeği olduğu gibi giyside gösterebilme çabasıyla giyilebilir bir forma dönüştürme amacıdır.

Manipülasyon Tasarımlarında Kullanılan Teknikler

Yapılan örnek uygulamalarda birçok tekstil tekniğinden yararlanılmış, aynı zamanda deneysel teknik arayışlar üzerine de gidilmiştir. İncelenen İngilizce kaynaklarda tekstil yüzey manipülasyonları, renk-kumaş ve doku manipülasyonu olarak gruplandırılarak incelendiğinden uygulamalarda kullanılan teknikler de bu yönde değerlendirilmiştir.

Yüzeylerde renk manipülasyonu olarak el boyama ve baskıcılığı tekniklerinden yararlanılmış, renklendirmenin temayı yansıtmada en önemli parametrelerden biri olduğu görülmüştür. Yüzey manipülasyonlarındaki renklendirmelerde, shibori, tie-dye, paslandırma (Rusting), eko baskı ve toprak boyama teknikleri kullanılmıştır. Shibori, tie-dye ve paslandırma tekniklerinin sonuçları görece daha tahmin edilebilir olmakla birlikte eko baskı ve toprak boyamanın sonuçları daha deneyselle yatkın süreçler olarak tespit edilmiştir.

Lif ve doku manipülasyonları ise, yüzeylerde çoğunlukla deneysel yöntemlerle elde edilmiştir. Kullanılan deneysel teknikler arasında; aşındırma, yakma (ısı), havya ile lazer kesim ve sertleştirme çözümlenmeleri tercih edilmiştir. Boyama ve baskı süreçlerinde uygulama esnasında yüksek

Şekil 8. Serbest Manipülasyon Yüzeylerden Örnekler (Ayça Çağlar, 2018).

ısı ile yüzeyin dokusunun değiştirilmesi de doku manipülasyonu içerisinde değerlendirilmekteyken, aşındırma, yakma ya da havaya ile yakarak yapılan kesim yöntemlerinde yüzeydeki lifler tahrip edildiği için lif manipülasyonu söz konusu olmaktadır.

Serbest Manipülasyon Çalışmaları

Manipülasyon araştırmaları kapsamında öncelikle serbest manipülasyon çalışmaları yapılarak teknikler denenmiş ve sonuçlarının tespit edilmesi üzerine çalışılmıştır. Özellikle farklı tekniklerin bir arada yüzey üzerinde uygulandığı “karışık teknik” üzerine yoğunlaşmıştır. Çıkan sonuçlar doğrultusunda belirlenen temalarda yansıtılmaya çalışılan düşünce ve ifadeye yönelik hangi tekniklerin daha kullanışlı ve doğru olduğuna bu denemeler sonrasında karar verilmiştir.

Serbest ve deneysel süreçlerle yürütülen manipülasyon çalışmalarında karışık teknikten yararlanılmıştır. Yüzeyler çoğunlukla doğal liflerden kumaşlarla çalışılmış olup, ısı ile manipüle edilecek yüzeylerde sentetik lifler tercih edilmiştir. Şekil 8’de verilen örneklerde gazlı bez, ham keten, çiçek telası gibi yüzeyler üzerine el boyama, bağlama boyama (tie-dye) gibi renk manipülasyonları uygulandıktan sonra ilk görselde lifler üzerine neşter ile aşındırma uygulanmış, diğer örneklerde ise katmanlı çalışılan yapılarda sentetik yüzeylerin ısı ile erime ve form değiştirme özelliklerinden yararlanılarak doku manipülasyonu uygulanmıştır.

“Döngü” Temalı Manipülasyonlarla Giyilebilir Sanat Uygulamaları

Tekstil yüzeylerinde manipülasyon konusunda yapılan serbest manipülasyon çalışmalarından sonra ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmiş, giyilebilir sanatın kavramsal

yönünü yakalayabilmek adına tasarımları bir hikaye çerçevesinde geliştirecek bir tema üzerinden ilerlemeye karar verilmiştir. Serbest olarak yapılan uygulamalarda yakalanan, gökyüzünü andıran görüntüler temanın belirlenmesinde ilham kaynağı olmuştur.

Gökyüzünden alınan ilhamla, gece ve gündüz döngüsünün çıkış noktası olduğu sanatsal çalışmalarda ana tema “Döngü” olarak belirlenmiş ve bu temadan üç farklı döngü konsepti yaratılmıştır. Alt başlıkta gruplandırılan temalar “Mevsim Döngüsü” ve “Yaşam Döngüsü” olmuştur. Belirlenen alt başlıklar kavramsal bir yaklaşımla birçok tekniğin denenmesini ve sanatsal yüzeylere dönüşmesini mümkün kılmıştır.

Oluşturulan sanatsal manipülasyon yüzeylerin giyilebilir sanat formlarına dönüştürülmesinde önem verilen nokta, giyilebilir sanat alanında eserler ortaya koyan sanatçıların çalışmalarından hareketle kimono formuna yakın duran, yoğun zanaat sürecinden sonra ortaya konan yeni, deneysel ve sanatsal manipülasyon yüzeyleri yalın ama en gösterişli haliyle sunmak olmuştur.

Mevsim Döngüsü

Döngü ana teması altında belirlenen alt başlıklardan ilki “Mevsim Döngüsü”dür. Mevsim döngüsü alt temasında her bahar yeniden yeşeren, tazelenen yapraklar ve her sonbahar tekrar sararan, dökülen yapraklardan ilham alınmıştır. Doğanın her yıl kendini tekrar eden, yenileyen bu döngüsü temanın çıkış noktası olmuştur. Doğanın insanlığa sunduğu bu döngüyü yansıtırken manipülasyon çalışmalarında yoğun olarak eko baskı tekniği kullanılmıştır. Eko baskı uygulaması için doğanın bizlere sunduğu yapraklar bahar mevsiminde taze olarak toplanmış, sonbaharı anlatmak için ise yaprakların bir kısmı dalında sararan yapraklardan

Şekil 9. Pamuklu Yüzeyde Manipülasyon, Tanin, Eko Baskı İşlemleri ve Sonuç 1 (Ayça Çağlar,2022).

Şekil 10. Pamuklu Yüzeyde Manipülasyon, Tanin, Eko Baskı İşlemleri ve Sonuç 2 (Ayça Çağlar,2022).

Şekil 11. Keten ve Amerikan Bezinde Dikişle Manipülasyon, Tanin, Eko Baskı İşlemleri ve Sonuç 3-4 (Ayça Çağlar,2022).

alınırken, bir kısmı tamamen kuruyup dökülmüş olan yapraklardan elde edilmiştir. Toplanan yapraklar taze olanlardan kuru olanlara bir geçiş şeklinde yüzeyde döngüyü yansıtacak şekilde bir araya getirilmiştir. Bu çıkış noktasıyla doğadan alınan ilhamla tema içerisinde kullanılan yüzeylerde de tamamen doğal olan kumaşlara yönelinmiştir. Kullanılan kumaşlar arasında keten, pamuk, ipek ve ipek şantuk bulunmaktadır.

Giyilebilir sanat ürününe dönüştürülecek yüzey manipülasyonu çalışılmadan önce birçok farklı tekstil yüzeyinde deneme yapılmış, çıkan sonuçlar doğrultusunda ana kumaş belirlenmiştir. Yapılan denemelerde elde edilen sonuçlar ve eko baskıda dikkat edilmesi gereken önemli noktalar tespit edilmiştir.

Çalışılmış olan ilk yüzeyde pamuklu kumaş üzerine deneme yapılmış olup, yüzeye önce nervür tekniği ile dikiş manipülasyonu uygulandıktan sonra eko baskı işlemine geçilmiştir (Şekil 9-10). Manipüle edilen yüzey tanin işlemine maruz bırakılmış, sıcak su içerisinde nar kabuğu ile birlikte 15-20 dk kaynatılarak liflerin iyice açılarak boyayı tam emecek hale gelmesi sağlanmıştır. Taninleme işleminde yeşilçay, siyah çay ya da nar kabuğu kullanılabilir. Yüzey taninlenirken baskı yapılacak yüzeyin ölçülerine uygun ebatlarda işlemin yapılacağı yere streç film yapıştırılarak hazırlanır ve taninden çıkarılan kumaş streç film üzerine gergin şekilde serilir.

Eko baskıda kullanılacak olan yapraklar mordan işlemi için demir sülfat karıştırılmış olan suya batırılır ve tamamen kurulandıktan sonra yüzey üzerine istenilen tasarıma uygun şekilde yerleştirilir. Mordanın leke yüzeyde leke bırakmaması için yapraklar yerleştirildikten sonra yerinin değiştirilmemesi gerekmektedir. Çiçek kullanılacaksa yaprağa göre çok daha fazla nem içerdiğinden ötürü

mordanlama yapılması gerekmemektedir. Fakat kuru olan sonbahar yapraklarının açılabilmesi için demir sülfattan önce 15 dk kadar sıcak su içerisinde bekletilmesi, ondan sonra demir sülfata batırılması gerekmektedir. Yerleştirme işleminden sonra yüzey üzerine battaniye denilen demir sülfatlı suda bekletilmiş ikinci bir kumaş serilerek yaprakların üzeri kapatılmıştır. Battaniye olarak kullanılacak kumaşın ana yüzeyin baskı renginden çok fazla emmemesi adına hayvansal liflerden dokunmuş bir yüzey tercih edilmemesi önemlidir.

Hazırlanan yüzeyler demir ya da ahşap bir çubuk yardımıyla streç filmle birlikte sıkıca sarılarak rulo hale getirilmiştir ve kalın bir ip yardımıyla boydan boya sıkıca bağlanmıştır. Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra kaynayan su içerisinde 1,5 saat kaynatılmış ve soğuduktan sonra yüzeyler açılmıştır (Şekil 11). Tüm deneme yüzeylerinde eko baskı tekniği aynı işlem sırasıyla uygulanmıştır.

Nervür ile manipüle edilen yüzeyler üzerinde farklı bir eko baskı yaklaşımı elde edilmiş, ancak pamuklu kumaşın baskı rengini istenilen oranda almaması sebebiyle pamuklu kumaş kullanımından vazgeçilmiştir. Keten ve Amerikan bezi yüzeylerde ise, ortaya çıkan sonuçlar daha net ve tutarlı olsa da, çiçeklerin rengi çok fazla dağılma yaptığı için uygulamanın yapraklarla sınırlandırılmasına karar verilmiştir.

Yapılan denemelerde selülozik lif içerikli yüzeylerin net olmayan, dağılan ve soluk baskı görüntüleri oluşturduğu sonucundan hareketle sonraki denemelerde protein lifli yüzeyler üzerine yoğunlaşmıştır. Çalışmaların devamında kumaş yüzeylerinde ipek ve ipek şantuk tercih edilmiştir. Daha önce de değinildiği gibi çiçeklerin kullanımından tamamen vazgeçilerek ipek yüzeylerde taze ve kuru yapraklarla oluşturulan kompozisyonlarla manipülasyonlara devam edilmiştir.

Şekil 12. İpek Yüzeyde Tanin, Eko Baskı İşlemleri ve Sonuç 5-6 (Ayça Çağlar, 2022).

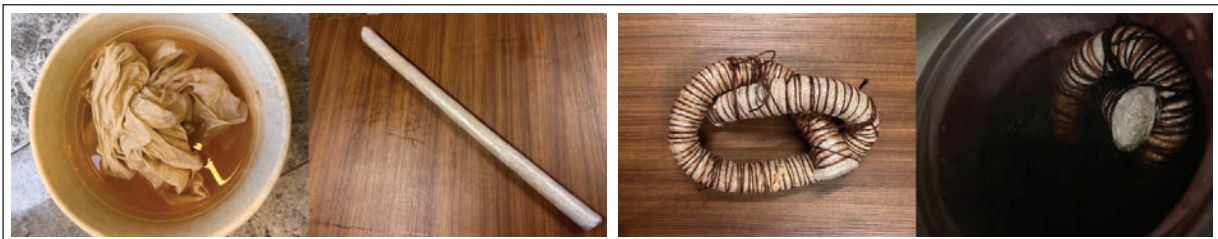
Protein lifler üzerinde yapılan eko baskı denemelerinde yüzey olarak ham ipek ve ipek şantuk tercih edilmiştir. Eko baskı uygulama basamakları daha önce anlatıldığı şekilde uygulanmıştır. İpek şantuk yüzey üzerinde yapılan çalışmada (sol) kumaşın daha kalın olması sebebiyle sarma işlemi sırasında katlanma olduğu için yüzeyde çizgi oluştuğu görülmektedir. Bu nedenle ipek şantuk ile çalışılırken daha fazla kontrol ve gerginlik sağlamak gerekmektedir. Görsellerin sonuçlarının yanında yer alan daha koyu yüzeyler işlemlerde kullanılan battaniye yüzeyleridir ve direkt mordan batırıldığı için ana yüzeyin negatifi görünümündedir (Şekil 12). İpek ve ipek şantuk üzerine yapılan çalışmalarda yüzey olarak solda yer alan şantuğun kaynatma işlemi esnasında ısı etkisiyle dokusu da manipülasyona uğradığı için giyilebilir sanat ürününe dönüştürülecek yüzeyde ipek şantuk kullanımına karar verilmiştir. Yüzeyde oluşturulacak “Mevsim Döngüsü”nü anlatan kompozisyon için ise, taze ve kuru okaliptüs ile çınar yapraklarının kullanımının mevsim geçişine uygun yerleşimi uygun bulunmuştur.

Giyilebilir sanat ürünü için hazırlanacak olan manipülasyon yüzeyin çalışmalarına öncelikle kurumuş sonbahar yaprakları sıcak suda bekletilerek başlanmış, sonrasında tüm yapraklar demir sülfatlı suya batırılarak iyice kurulanmıştır. Çalışılacak yüzey için ön ve arka ayrı parçalar şeklinde çalışılmıştır ve yüzeyler yaklaşık olarak 150×100 cm ölçülerindedir. Eko baskıya aynı şekilde nar kabuğu ile yüzeyler kaynatılarak taninleme işlemiyle başlanmıştır ve yapraklar demir sülfatlı su ile mordanlanarak kurulanıp, taze yapraklardan kuru yapraklara doğru bir mevsim geçişi şeklinde yerleştirilmiştir (Şekil 13).

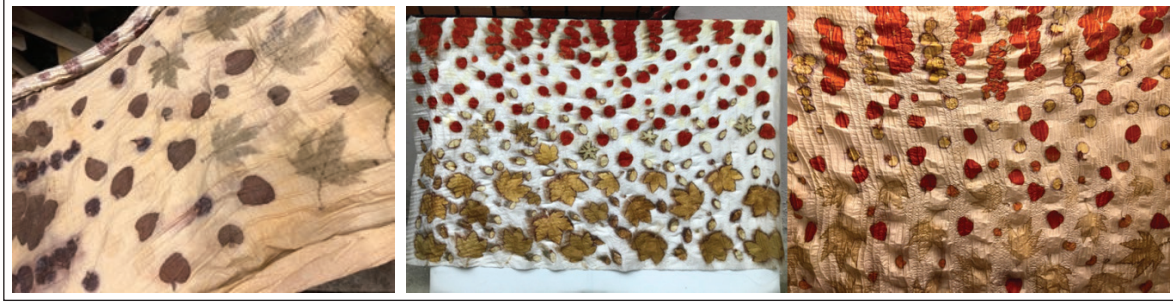
Battaniye kumaşı olarak kesilen Amerikan bezleri demir sülfatlı sıcak su içerisinde 15 dk bekletilip iyice sıkdıktan sonra yüzeylerin üzerine serilmiştir. Sonrasında demir çubukların üzerine hortum geçirilerek altlarındaki streç filmlerle birlikte tüm yüzeyler kat olmamasına dikkat ederek sıkıca sarılmış ve hortumun içindeki demir çıkartılarak üzerlerine birkaç kat daha streç sarılmış, hava ve su alması engellenmiştir (Şekil 14). Kaynar su içerisinde 1,5 saat kaynatılan yüzeyler soğuduktan sonra açılmıştır.

Şekil 13. “Mevsim Döngüsü” Giyilebilir Sanat Ürün Yüzeyi, Yaprak Mordan ve Kompozisyon (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 14. Battaniye, Streç ile Sarma, Bağlama ve Kaynatma İşlemleri (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 15. Açma İşlemi ve Eko Baskı ile Renk Manipülasyonu Tamamlanan Yüzeyler (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 16. Havya ile Kesim Manipülasyonu ve Kesilen Parçalara Tutkal ile Form Verilmesi (Ayça Çağlar, 2022).

Rulo açıldıktan sonra battaniye ile manipülasyon yüzey birbirinden ayrılarak yüzeye yapışan yapraklar temizlenmekte ve kurumaya bırakılmaktadır (Şekil 15). Kurutma işlemi renklerin solmaması için direkt güneş almayan yerde yapılmalıdır. Tamamlanan yüzeyler üzerine manipülasyon etkisini artırmak için yaprak formunda havya ile el işi lazer kesim uygulanmıştır.

Daha önce eko baskı ve kaynatma işlemi esnasındaki ısı etkisiyle renk ve doku manipülasyonu uygulanmış olan yüzeyde havya ile liflerin tahrip edilmesine yönelik bir yaklaşımla lif manipülasyonu da uygulanmıştır. Yaprakların çevresinden ve yüzeyde yaprakların formunda

yapılan kesiklerle yüzeydeki doku ve manipülatif etki artırılmıştır (Şekil 17). Havya ile yaprak biçiminde kesilen parçalar şeffaf plastik tutkal ile kaplanıp kurumaya başladığında yaprakların dökümünü betimleyen, aşağı doğru düşen form verilmiştir. Yüzeyler giyilebilir sanat ürününe dönüştürülürken yalnızca omuzlardan ve yanlardan küçük bir el dikişi ile birleştirilmiş, ön yüzey arkaya göre biraz daha bol bırakılarak degaje yaka görüntüsü verilmiştir. Arkada ise ipek şantuğun ısı ile kazandığı sert yapı ve doku sayesinde heykelsi bir duruş elde edilmiştir (Şekil 17-18).

Şekil 17. “Mevsim Döngüsü” Temalı Giyilebilir Sanat Ürünü, Ön-Arka-Yan Görünüm (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 18. “Mevsim Döngüsü” Temalı Giyilebilir Sanat Ürünü Detay Görünümler (Ayça Çağlar, 2022).

Yaşam Döngüsü

Döngü temalı giyilebilir sanat manipülasyonlarının ikinci alt başlığı “Yaşam döngüsü”dür. Dünya üzerindeki tüm canlıların doğum ile başlayıp ve ölüm ile sonlanan yolculuğu bu başlığın çıkış noktası olmuştur. İnsanoğlunun ‘topraktan gelip, topraktan var edilip tekrar toprağa dönmesi’ yapılan manipülasyon tasarımlarında kullanılacak tekniklere yön vermiştir. Yaşam döngüsü başlığında da tamamen doğal bir döngü sürecinden ilham alınıyor olması sebebiyle kullanılan yüzeylerde yalnızca doğal içerikli yüzeyler tercih edilmiştir. Kullanılan kumaşlar arasında ham keten, ipek, gazlı bez ve ipek organze bulunmaktadır.

Yaşam döngüsü alt başlığı tamamen deneysel teknik ve süreçlerin kullanıldığı tek başlıktır. Öncelikle farklı

manipülasyon tekniklerinin uygulandığı deneme yüzeyleri daha sonra toprak boyama tekniği ile renklendirilmiştir. Toprak boyamanın sonuçları öngörülemeyen nitelikte olduğu için deneysel bir süreçtir. Toprak boyamanın teknik olarak bu çalışmalarda tercih edilmesinin sebebi insanoğlunun topraktan gelip toprağa dönme inancısındaki ilhamdan gelmektedir. Aynı zamanda kullanılan tekniklerden biri de paslandırma (Rusting)’dır. Paslandırmanın kullanılan tekniklere dahil eklenmesinin sebebi ise pasın dönüşümüyle ilgili rastlanılan güzel bir cümlenin verdiği ilhamdan ileri gelmektedir. Bu söz “Su, yaşam döngüsünün hem başı hem sonudur. Demirin ömrünü tamamladığı yerde pas hayat bulur” sözüdür. Bu sözden hareketle demir ve pasın yaşam

Şekil 19. Toprağa Gömülen Manipülasyon Uygulanmış Deneme Yüzeyleri (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 20. “Yaşam Döngüsü” Paslandırma Tekniği Denemeleri (Ayça Çağlar, 2022).

döngüsünden de ilham alınarak birkaç denemeye paslandırma tekniği de dahil edilmiştir.

Yaşam döngüsü temalı alt başlıkta deneme olarak çalışılan yüzeylerden bir kısmı toprağa gömülmeden önce manipüle edilmişken, bir kısmı da gömülme sırasında meyve kabukları, peynir, paslı demirler gibi nesnelere birlikte gömülerek ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmek istenmiştir (Şekil 19). Kullanılan tüm kumaşlar 23 Nisan 2022 tarihinde toprağa gömülmüş ve beklenen yaklaşık 1,5 aylık süre boyunca tema ile alakalı farklı tekniklerde denemeler de yapılmıştır.

Çalışma öncesinde bir kapta yaklaşık 1 hafta boyunca farklı boyutlardaki çiviler beyaz sirkeli su içerisinde bekletilerek paslanması sağlanmıştır. Suyun içerisine beyaz sirke eklenmesinin sebebi asidite ortam oluşturarak paslanma sürecini hızlandırmaktır. Yüzeğe paslı materyaller yerleştirilmeden önce 10 dk kadar temiz sirkeli su içerisinde bekletilerek kumaşın da asidik olması sağlanmıştır. Sonrasında yüzey üzerine paslı çiviler istenilen kompozisyonda yerleştirilmiştir. Pasın yüzeğe geçebilmesi için uygulamada bekleme süresi önem taşımaktadır ve yüzey kurudukça sirkeli su ya da paslı sudan püskürtülmesi gerekmektedir. Paslandırma için süre olarak 30 dakikalık bir sürenin yeterli olduğu öngörüldürken bu çalışmada vakit kısıtı olmadığı için iki gün belirli aralıklarla nemlendirilerek bekletilmiştir (Şekil 20). Nemlendirme için çivilerden elde edilen paslı su kullanılmış ve suyun üzerinde oluşan pas tortularından da eklenmiştir. Sağda yer alan çalışmada ise, klasik paslandırma tekniğinin aksine paslı materyaller yüzeğe temas ettirilmeden, paslı su, pas tortuları ve demir sülfat eklenmesiyle oluşturulmuştur.

Toprak boyama ile yapılan deneme çalışmaları toprak altından 17 Haziran 2022 tarihinde çıkarılmış ve çalışılan

bazı yüzeylerin görsellerinin alınamayacak kadar parçalandığı görülmüştür (Şekil 21). Yapılan denemelerin ortaya çıkan sonuçlarından parçalanmış yüzeylerin ham keten olduğu ve özellikle paslı demir ya da meyveler eklenerek asiditesi artırılan yüzeyler olduğu sonucuna varılmıştır. Hiç parçalanmayan ve bozulmayan yüzeyler ise ipekler olmuştur.

Şekil 22’de ham ketenden çalışılan yüzeylerin toprak boyama öncesindeki manipülasyonları ve topraktan alındıktan sonraki sonuçları görülmektedir. Yüzeyler gömülmeden önce manipüle edilirken katlanarak bir araya getirdiğinden mukavemet kazanmış ve diğer ham ketenlere oranla küçük aşınmalar olsa da genel formunu korumuştur. Manipülasyon olarak katlama-yapıştırma ve büzgü teknikleri uygulanmıştır.

Tema içerisinde yapılan toprak boyamalarda ipek yüzey üzerine balmumu ile rezerve yapılarak gömülen denemeler yapılmıştır. Solda yer alan çalışmada yalnızca balmumu ile rezerve yapılırken, sağdaki çalışmada balmumu ve parafin karışımıyla rezerve yapılmıştır (Şekil 23). Rezerve uygulaması anlamında parafin karışımıyla çalışmak daha kolay olsa da toprak boyama sonrası ortaya çıkan sonuçlar anlamında belirgin bir fark görülmemiştir. Elde edilen bulgu ipek yüzeylerin hiç bozulmadığı yönündedir. Yaşam döngüsü temasındaki giyilebilir sanat ürünü için büzgü tekniği üzerine toprak boyama yapılan yüzey ile çalışılmaya karar verilmiştir.

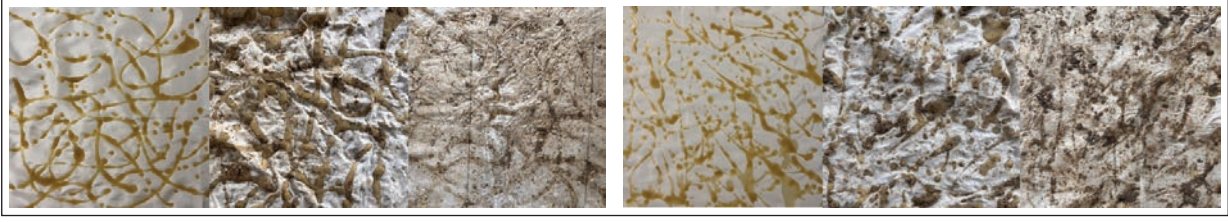
Giyilebilir sanat ürünü için hazırlanan 2 metre uzunluğundaki ham keten önce büzülerek manipülasyon uygulanmış, daha sonra asiditeyi ve nemli ortamla toprak rengini almasını artırmak için portakal, mandalina, greyfurt kabukları ve paslı demirlerle birlikte gömülmüştür (Şekil 24).

Şekil 21. “Yaşam Döngüsü” Toprakta Çıkarılan Deneme Yüzeyler (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 22. Toprakta Çıkarılan Boyama Öncesi Manipülasyon Uygulanmış Yüzeyler (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 23. "Yaşam Döngüsü" Temalı Mumlu Toprak Boyamalar (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 24. Ham Keten Üzerine Büzgü Tekniğiyle Manipülasyon ve Toprak Boyama (Ayça Çağlar, 2022).

Yaşam döngüsü temalı giyilebilir sanat ürünü için çalışılan yüzey 55 gün sonra topraktan çıkarılmıştır (Şekil 25). Yüzey çıkartıldığında ham keten olması sebebiyle bazı yerlerde parçalanmalar olduğu görülse de tema çerçevesinde istenilen bir etki olduğu için yüzeyin manipülasyon çalışmalarına devam edilmiştir. Aynı zamanda çıkarılan yüzey üzerinde en fazla renk alan alanların meyve kabukları ve paslı demirlerle asit oranının artırdığı yerler olduğu görülmüştür. Asiditenin yüksek olduğu alanlar daha uzun süre nemli kalabildiği için bazı yerlerde yüzeyle bütünleşerek farklı bir doku oluşturmuş, uzun süre yağmur suyuna da maruz kalan yüzey lastikler çıkarıldıktan sonra da büzgü görüntüsünü korumuş, doku manipülasyonu da sağlanmıştır. Toprakten çıkarılan yüzey ıslak olduğu için bir gün süre ile kurumaya bırakılmıştır.

Yüzey üzerindeki büzgülerden lastikler çıkarıldıktan sonra çevresinden dikilerek daha sonra açılmaması için sabitlenmiştir. Gazlı bezler şişirilen balonlar üzerine plastik tutkallı su karışımına batırılarak yerleştirilmiş ve form

alması için 1 gece kurumaya beklenmiştir. Anne rahmini temsil eden yuvarlak formdaki gazlı bezler yüzey üzerine özellikle toprakta beklediği süreç içerisinde yırtılmış olan alanlardan yerleştirilerek sabitlenmiştir (Şekil 26).

Yaşam döngüsü temalı giyilebilir sanat çalışmasında form olarak hiç kumaş kaybı olmadan, tamamen dikdörtgen biçimi korunarak yüzey orta kısımdan başın geçebileceği bir alan açılarak giyilebilir sanat ürününe dönüştürülmüştür (Şekil 27). Toprakta beklediği süreçte yüzey bir miktar çürümeye müsait olduğu için açılan kesimin giyildiğinde daha fazla ilerlememesi için kenarlarından dikişle sabitlenmiştir (Şekil 28). Giysi yanlardan toprak boyama yapılan ipek kumaş ve gazlı bez kumaşı ile hazırlanmış kuşaklar ile bağlanmıştır.

Gazlı bez kumaşından yuvarlak form verilen alanlar doğum ve anne rahmini sembolize ederken, toprak boyama ve çürümelerin olduğu alanlar ölüm ve insan bedeninin tekrar yaratıldığı toprağa dönüşünü sembolize etmektedir (Şekil 29).

Şekil 25. Yaşam Döngüsü Temalı Giyilebilir Sanat Yüzeyinin Toprakten Çıkarılması (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 26. Büzgülerin Dikiş ile Sabitlenmesi ve Gazlı Bezlerin YüzeYE Yerleştirilmesi (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 27. “Yaşam Döngüsü” Temalı Giyilebilir Sanat Ürünü, Ön-Arka-Yan Görünüm (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 28. “Yaşam Döngüsü” Temalı Giyilebilir Sanat Ürünü, Detay Görünüm 1 (Ayça Çağlar, 2022).

Şekil 29. “Yaşam Döngüsü” Temalı Giyilebilir Sanat Ürünü, Detay Görünüm 2 (Ayça Çağlar, 2022).

SONUÇ

Tekstil yüzeylerinde manipülasyon uygulamalarının, el sanatlarına ve geleneksel değerlere verilen önemi koruması

sebebiyle giyilebilir sanatın felsefesiyle özdeşleştiği görülmektedir. Giyilebilir sanatın özünde yer alan zanaatçılık ve tekstil yüzeylerini manipüle etmeye yönelik eylemler aynı geleneksel ve deneysel tekstil teknikleriyle sağlanmaktadır.

Manipülasyon tasarımlarında tekstil tekniklerinin, katmanlı ve üç boyutlu etkilerle bir araya getirilmesinin yanı sıra 'karışık teknik' şeklinde birkaç tekniğin bir arada uygulandığı etkilerin de sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Sanatsal giyimde form olgusu irdelendiğinde ise, eserin tekniği ve hikayesi çerçevesinde bilinen giysi formu tan kalıplardan sıyrıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu doğrultuda sanatsal giyside, giyilebilir sanat alanında da sıkça görülen kimono formu tuval işlevi görebilmesi sebebiyle hedeflenen noktada en doğru seçim olmuştur.

Çalışmalar üzerinden yapılan sonuçlandırmalar için; "Mevsim döngüsü" temasında yapılan manipülasyon çalışmaları sonucunda özellikle eko baskıda her yaprağın aynı renk haslığını vermediği, çiçeklerin ise dağılma yaptığı ve lekesele kaldığı gözlemlenmiştir. Yaprak seçimlerinde en iyi sonuçlar okalıptüs ve çınar yapraklarında elde edilmiş, en iyi etkiler ise hayvansal lifler üzerinde oluşmuştur. "Yaşam döngüsü" teması için söylenebilecek en önemli nokta kumaşların toprak altında kalma süresi, iklim koşulları, ortamda oluşturulan asidite ve kumaş seçimi olmaktadır. Bu bağlamda iklimsel koşullar yüzeylerin toprak altında tutulma süresini doğrudan etkilemektedir. Genel anlamda bahar ve yaz aylarında toprağın kuru kalması sebebiyle hem daha uzun bir maruziyet, hem de yüzeylerin daha iyi renk alabilmesi için düzenli sulama yapılması gerektiği söylenebilmektedir. Sonbahar ve kış aylarında ise yağmur ve kar etkileri ile istenen sonuçlar daha hızlı elde edilebildiğinden hem kumaşların çürüme eğilimi göz önüne alınarak zaman zaman toprak açılıp yüzeylerin durumu kontrol edilmeli, hem de kar olan süreçte toprağın donma eğiliminden ötürü dikkatli olunmalıdır. Selülozik liflerin bitkisel kökenli olmasından ötürü toprak ile uyum içinde çalıştığından keten ve pamuk kumaşların yağmur aldığıda çok hızlı tepkimeye girerek çürüdüğü ve parçalanmaya başladığı görülmüş, hayvansal liflerin ise çok daha dayanıklı kalarak hiç bozulmadan istenen etkilerin yakalanabildiği sonucuna ulaşılmıştır. En etkili ve istenene yakın sonuçlar da yine meyve sebze kabukları, paslı demirler ile birlikte gömülerek üzerinde asidite yaratılan yüzeylerde elde edilmiştir.

Etik: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

- Akpınarlı, F., & Bulat, F. (2016). Tekstil Yüzeylerinin Manipülasyonu ve Dijital Transfer Baskı Denemeleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 9(17), 167-186. [CrossRef]
- Art Textile (2002). *Textile Art A Practical&Inspirational Guide to Manipulating, Coloring and Embellishing Fabric*. Creative Publishing International.
- Ay, B. (2018). *Sanat Objesi Olarak Tekstil*, İstanbul: Alternatif Yayıncılık Limited.
- Çağlar, A. (2022). *Tekstil Yüzeylerinde Manipülasyon ve Giyilebilir Sanat Bağlamında Form Arayışları*. Doç. Selda Kozbekçi Ayranpınar, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Fish, (2005). *Designing and Printing Textiles*. Craft Print International Ltd.
- Fogg, M. (2014). *Modanın Tüm Öyküsü*, Çev. Emre Gözgülü, İstanbul: Hayalperest
- Gunner, J. (2007). *Shibori for textile artists*. Kodansha International Ltd.
- Irwin, K.A. (2015). *Surface design for fabric*. Fairchild Books Bloomsbury Publishing Inc. [CrossRef]
- Laser Cut Fabric. (Apr 26, 2022). *Laser cutting and engraving denim*. <https://www.lasercutfabric.com/applications/laser-cutting-engraving-denim/>
- Midgelow-Marsden, A. (May 3, 2022). *Art works*. <https://www.alysnmidgelowmarsden.com/artworks-alyesnmidgelowmarsden>
- Midgelow-Marsden, A. (May 3, 2022). *Biyography*. <https://www.alysnmidgelowmarsden.com/about-alyesnmidgelowmarsden>
- Öpöz, N. (2018). *20.Yüzyıldan Günümüze Tekstil Yüzey Tasarımının Giyim Tasarımına Yansımaları*. Dr. Öğr. Üyesi Semra Gür Üstüner, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tekstil Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Savona, D. (May 2, 2022). *Art*. <http://www.dianesavonaart.com/about>
- Shackson, J. (Sep 26, 2021). *Julies Hackson arts*. <http://www.julieshackson.com/textiles.html>
- Shafei, N., & Maghrabi, L. (2019). Fabric manipulation and its impact on fashion designs education. *IOSR Journal of Research & Method in Education*, 9(5), 43-52.
- Singer, R. (2013). *Fabric Manipulation 150 Creative Sewing Techniques*, A David&Charles Book-F&W
- Tellier-Lougmagne, F. (Tarihsiz). *The Art of Embroidery Inspirational Stitches, Textures and Surfaces*, Translator: Sheila Paine, Thames & Hudson Ltd.
- Textile Artist. (Sep 26, 2021). *Karen Casper interview a designer and an artist*. <https://www.textileartist.org/karen-casper-interview-a-designer-and-an-artist/>
- Trend Hunter. (Apr 26, 2022). *Jolka Weins graduate collection*. <https://www.trendhunter.com/trends/jolka-weins-graduate-collection>
- Wolff, C. (1996). *The art of manipulating fabric*. Krause Publications.